

UDK 94:621.311.21](497.6 Bogatići)

Primljeno: 22. 10. 2024.

Stručni rad
Professional paper

Mirza Džananović

NA ŽELJEZNICI HIDROCENTRALA

(Dženita Sarač-Rujanac, *Izgradnja u vrijeme obnove. Hidrocentrala u Bogatićima na rijeci Željeznici – od “općinskog trgovačkog preduzeća” do “objekta opštedržavnog značaja”, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo, 2024)*

Industrijalizacija, urbanizacija i modernizacija koncepti su koji dominiraju u svakoj priči o socijalističkoj etapi razvoja Bosne i Hercegovine i Jugoslavije u cjelini. Bosanskohercegovačka historiografija ovog razdoblja poklonila je nejednaku pažnju ovim fenomenima, pa je industrijalizacija, djelomično i iz razumljivih razloga, dobila najviše prostora. Međutim, iako se i u izvorima iz socijalističkog razdoblja uz industrijalizaciju, skoro pa uvijek, vezivao i pojam elektrifikacije, većina istraživača oлакo je prelazila preko ovog vrlo važnog procesa koji je, osim privrednog, imao i značajnu ulogu u modernizaciji društva. Zapravo, elektrifikacija u socijalističkoj Jugoslaviji nije bila samo privredno, političko i ideološko pitanje, već i istinski kulturni fenomen koji je u mnoge krajeve zemlje donio „svjetlo“ u svakom smislu te riječi. Zbog svega navedenog, neobična je situacija da proces elektrifikacije u Bosni i Hercegovini do sada i nije bio u posebnom fokusu istraživača, naročito ako se u obzir uzme činjenica da je upravo ova središnja jugoslovenska republika bila mjesto podizanja nekih od najvećih i najvažnijih energetske objekata. Moguće da su upravo kompleksnost i slojevitost problematike mogli biti jedan od glavnih razloga „zaobilaznja“ istraživanja ovog fenomena.

Ipak, ohrabruje činjenica da se postepeno mijenja i stanje u savremenoj bosanskohercegovačkoj historiografiji koja sve više hvata korak sa modernim

trendovima istraživanja. U tom kontekstu treba posmatrati i knjigu *Izgradnja u vrijeme obnove. Hidrocentrala u Bogatićima na rijeci Željeznici – od “općinskog trgovačkog preduzeća” do “objekta opštedržavnog značaja”* autorice Dženite Sarač-Rujanac, koja nesumnjivo predstavlja pionirski rad i to ne samo po pitanju izbora teme, već i po samom pristupu istraživanja. Naime, fokus istraživanja autorice jeste proces izgradnje hidrocentrale u Bogatićima na rijeci Željeznici u blizini Sarajeva, pri čemu se analiziraju sve faze izgradnje ovog važnog objekta od prvih ideja i pokušaja realizacije tokom Austro-Ugarske uprave u Bosni i Hercegovini, preko pokušaja oživljavanja projekta u međuratnom razdoblju, stanja sa radovima tokom Drugog svjetskog rata i konačno do same realizacije u socijalističkoj epohi. Iako je najveća pažnja posvećena razdoblju do izgradnje hidrocentrale 1947. godine, autorica nastavlja pratiti ovaj objekat i nakon njegovog puštanja u rad, zaključno sa najavom novih ulaganja 2023. godine, što definitivno predstavlja novitet i van okvira bosanskohercegovačke historiografije. Međutim, iako je hidrocentrala u Bogatićima „glavni junak knjige“, autorica kroz priču o ovom objektu obrađuje čitav niz važnih „velikih“ tema, pri čemu sama elektrana služi kao lakmus papir privrednih politika različitih režima i uprava u Bosni i Hercegovini tokom XX (pa i XXI) stoljeća. Dženita Sarač-Rujanac jasno ukazuje na različite ideje, planove, interese, politike, ideologije i druge faktore koji su se prelamali preko „leđa“ hidrocentrale u Bogatićima, a koji su sličan utjecaj imali i na druge projekte u Bosni i Hercegovini. Mikrohistorijski pristup istraživanju koji autorica uspješno koristi prilikom istraživanja teme, smatramo najvećim doprinosom koji knjiga ima u razvoju savremene historiografije Bosne i Hercegovine, ali za sigurno i šire.

Strukturu knjige čine Predgovor, pet poglavlja glavnog teksta, zatim Zaključak na bosanskom i engleskom jeziku, poglavlje sa priložima i fotografijama, popis korištenih izvora i literature sa popisima priloga, fotografija i skraćenica, te vrlo korisni registri ličnih imena i geografskih pojmova. U konačnici na zadnjim stranicama knjige moguće je pronaći i kraće izvode iz recenzija te osnovne biografske i bibliografske informacije o samoj autorici. Prvo poglavlje knjige posvećeno je prikazu procesa obnove Bosne i Hercegovine nakon Drugog svjetskog rata sa fokusom na ideje, prijedloge i planove elektrifikacije ove ratom porušene jugoslovenske republike. Autorica također prati procese uspostave i transformacije organa uprave nadležnih za vođenje politike elektrifikacije Jugoslavije i Bosne i Hercegovine te analizira na koji način su se česte promjene u sistemu upravljanja ovim sektorom odražavale na realizaciju pojedinih energetske projekata. Inače, ideja o podizanju hidrocentrale na rijeci Željeznici prezentirana je još tokom austro-ugarske

uprave u Bosni i Hercegovini, odnosno konkretno 1909. godine, ali do realizacije ovog projekta ipak nije došlo. U periodu između dva svjetska rata ideja je reaktuelizirana, pristupilo se izradi odgovarajuće projektne dokumentacije, izvršena je i kupovina potrebnih zemljišnih parcela, nabavljen je dio potrebne opreme i materijala, a početkom Drugog svjetskog rata čak su se i počeli izvoditi određeni građevinski radovi koji u konačnici nisu završeni. Zbog svega navedenog, drugo poglavlje predstavlja svojevrsni skok u prošlost jer autorica opisuje upravo pomenute ideje, inicijative i aktivnosti provedene do početka socijalističke obnove zemlje 1945. godine. Treće poglavlje predstavlja samu srž knjige, pa stoga i ne čudi da je i po obimu najopširnije. Autorica analizira dosta obiman posao pripreme projekta izgradnje hidrocentrala u Bogatićima koja je zauzimala važno mjesto u energetske mreži Jugoslavije, a konačna realizacija ove više decenija stare ideje trebala je stvoriti preduslove za dalji privredni razvoj Bosne i Hercegovine. Međutim, izgradnja objekta nije protekla glatko, naprotiv, postojali su brojni problemi u nabavci potrebnog građevinskog materijala, mehanizacije i opreme, pronalska adekvatne radne snage, kako nekvalificirane i kvalificirane, posebno stručnjaka. Ipak, svi pomenuti izazovi su uspješno savladani te je hidrocentrala puštena u rad 8. juna 1947. godine u prisustvu brojnih visokih zvanica i, naravno, uz odgovarajući svečani program. U četvrtom poglavlju autorica prati rad hidrocentrala u Bogatićima od njenog otvaranja, ali zapravo ne i puštanja u rad, u junu 1947. godine do 1954. godine kada se vrši prekategorizacija ovog energetske objekta iz „velike“ u „malu“ hidrocentralu. Upravo tada, mala hidrocentrala na rijeci Željeznici postaje dio složenog sistema elektroenergetske mreže na teritoriji Bosne i Hercegovine. Peto poglavlje posvećeno je opisu položaja, rada i djelovanja hidrocentrala u Bogatićima od 1954. do 2023. godine, u tom dosta dinamičnom razdoblju tokom kojeg su i hidrocentrala i Bosna i Hercegovina prošle kroz brojne značajne promjene. Tokom socijalističke epohe hidrocentrala je nekoliko puta mijenjala status u skladu sa nizom reformi u energetske sistemu, ali i cjelokupnoj privredi Bosne i Hercegovine, a izrađeno je i nekoliko prijedloga njene rekonstrukcije, koji ipak nisu realizovani zbog nepovoljnih ekonomskih i političkih prilika u naročito tokom 80-tih godina. Autorica u ovom poglavlju prati sudbinu hidrocentrala i u postsocijalističkom razdoblju kada ona postaje objekat u podijeljenom vlasništvu elektroprivreda dva bosanskohercegovačka entiteta. Upravo u ovom razdoblju dolazi i do dugo očekivane rekonstrukcije objekta; radovi su okončani tokom 2018. godine, a nakon svečanog puštanja u rad obnovljene hidrocentrala dolazi do novog preimenovanja u minihidroelektranu Bogatići Nova.

Istaknuti ćemo samo još jednu veliku vrijednost ove knjige, a to su brojni i

raznovrsni prilozi u vidu dokumenata, statistika, fotografija, novinskih članaka, mapa, katastarskih planova, šema i nacрта, koji će sigurno biti vrijedan izvor i za istraživače koji se bave proučavanjem nekih drugih pojedinačnih energetske objekata ili energetskog sistema Bosne i Hercegovine u cjelini.

Potrebno je veliko znanje i umijeće, ali možda još i više ogromna hrabrost, upustiti se u ovakvo istraživanje, jer da bi se ono moglo uopće izvesti nužno je pretražiti nevjerovatnu količinu arhivske građe, i pri tome imati i sreće pa pronaći adekvatne izvore da bi se tema mogla uopće obraditi. A pri tome u fokusu istraživanja imamo, zapravo, malu hidrocentralu koja se u mnogim nabravanjima izgrađenih energetske objekata često i zaboravi spomenuti, čak i u službenim izvještajima ili svečanim monografijama. Dženita Sarač-Rujanac uspješno je savladala sve prepreke i pokazala da ima hrabrost, znanje i sposobnost uhvatiti se u koštac i sa najvećim istraživačkim izazovima i uspješno ih predstaviti na jasan, precizan i razumljiv način. Svaki istraživač sanja da barem jednom u karijeri objavi takozvano kapitalno djelo po kojem će ostati upamćen u historiografiji nekog razdoblja. Nemoguće je predvidjeti da li će ova knjiga steći takav status, mada definitivno ima potencijal, ali samim objavljivanjem dobila je status pionirskog djela, i po temi i po pristupu, što je u istraživačkom smislu možda još i važnije od statusa kapitalnog djela.

Adresa autora
Author's address

Mirza Džananović
Univerzitet u Zenici
Filozofski fakultet
mirza.dzananovic@unze.ba